

medfører, at Produktet brændes i Stedet for at tørres, saa er det ikke fordi Virkningen er mindre rationel, men fordi den, der benytter Principet, anvender det paa et Sted eller en Maade, hvor det ikke passer. Netop ved Tørring af sarte Vegetabilier er Modstrømsprincipet ganske særligt egnet til at fremkalde en økonomisk Drift.

Naar man f. Eks. skal vadske Kartoffler, og man vil spare paa Vandet, samtidig med at Arbejdet gøres godt, saa tyr man ogsaa til Modstrømsprincipet, idet man lader Vadsken foregaa i flere Afdelinger, saaledes at det rene Vand virker paa de reneste Kartoffler og det stærkest benyttede Vand paa de mindst rene Kartoffler; denne Sag er ikke vanskelig at forstaa og heller ikke ny, saavist som at vi ofte, mere eller mindre ubevidst, benytte rigtige Principer i det daglige Liv, uden egentlig at gøre os klart, hvad der foregaar.

Det kan formentlig nu være passende at afslutte Eksemplernes Række, da det herefter vil være klart for den tænkende Læser, hvilken umaadelig stor Rolle Modstrømsprincipet allerede spiller i Praksis, og hvor rig Lejlighed der kan være til at indføre det paa nye Omraader; kun skal jeg i Henhold til det allerede fremsatte endnu en Gang erindre om, at Principet, om det end er fuldkomment rationelt, ikke uforstaaende kan tvinges ind i alle praktiske Forhold, maaske netop fordi det sine Steder eller under de givne Forhold virker for kraftigt, — men den Vanskelighed tror jeg, at man altid let kan raade Bod paa.

Husmandsbrug, oprettede i Henhold til Lov af
24. Marts 1899 om Tilvejebringelse af
Jordlodder for Landarbejdere.

Med Loven af 24. Marts 1899, der som bekendt i 5 Aar stillede et Beløb af indtil 2 Millioner Kr. aarlig til Hjælp for flittige, ædruelige og sparsommelige Landarbejdere ved Erhvervelse af Husmandsbrug paa ikke under 2 og som Regel ikke over 8 Tdr. Ld., slog den danske Lovgivning ind paa en ny og ukendt Vej. Først efter lange og trange Forhandlinger blev Loven gennemført, og den blev gennemført som en »Forsøgslov«, der skulde revideres inden den 1. Oktober 1904. Nu har Loven af 22. April 1904 afløst Loven af 1899, og der kan altsaa ikke oprettes flere Husmandsbrug i Henhold til denne. I den Betænkning, som Landstingets Finansudvalg afgav i 1905, opfordrede Udvalgets Flertal Landbrugsministeren til at fremkomme med en samlet Fremstilling af, hvorledes Loven af 1899 var ført ud i Livet. I den Anledning indsamlede »Statens statistiske Bureau« det nødvendige Materiale og har udgivet det som et Hefte af dets »statistiske Meddelelser«*). Der gives her nogle Hovedresultater af det interessante og klart tilrettelagte Materiale.

I de 5 Finansaar 19⁰⁰/₀₁—19⁰⁴/₀₅ er der i Henhold til Loven af 1899 i alt oprettet 1859 Husmandsbrug.

*) Fjerde Række; XXI Binds fjerde Hefte.

Loven er bleven benyttet langt mere i Jylland end paa Øerne, idet rundt regnet en Tredjedel af de oprettede Brug findes paa disse, medens de to Tredjedele findes paa Halvøen. Paa Øerne er det kun i Præstø, Sorø og Holbæk Amter, at »Statshuse« ere oprettede i større Antal (i Kjøbenhavns Amtsraadskreds er der kun oprettet 3 Huse). I Jylland er Loven i mindst Udstrækning bleven benyttet i Vejle og Ribe Amter, i størst Udstrækning derimod i Randers Amt, hvor der er oprettet 421 Statshuse eller næsten lige saa mange som paa hele Sjælland (440). I 569 af Landets godt 1100 Sognekommuner er der oprettet Statshuse.

Der boede i Gennemsnit i hvert Statshus 5.04 Personer eller i alt ca. 9400 Mennesker. Mindst de ni Tiendedele af Besidderne af Statshusene havde stiftet Familje, før de fik Huset, og ligeledes maa godt ni Tiendedele af dem, der have erhvervet Statshuse, antages udelukkende eller næsten udelukkende at have været beskæftigede med »Landbrugsarbejde mod Vederlag«.

I hvilket Omfang ere Besidderne af Statshusene henviste til at udnytte deres Arbejdskraft i det middelstore og store Landbrugs Tjeneste? Udsondrer man dem, der ved Husets Overtagelse ikke vare beskæftigede ved »Landbrugsarbejde mod Vederlag« eller som ikke have besvaret det herom rettede Spørgsmaal, bliver der til Rest Besvarelser fra 1616 Personer. Af disse have 1477 besvaret Spørgsmaalet, om de arbejdede for andre, med »Ja«, 139 med »Nej«. Paa hver af de Besiddere, som have givet Oplysning om Antallet af Landbrugs-Arbejdsdage for andre, falder der gennemsnitlig paa Øerne 153, i Jylland 156 og for hele Landet 155 Arbejdsdage. Af Besvarelserne fremgaar det, at jo større Husmandsbruget er, desto mindre bliver det gennemsnitlige Antal Arbejdsdage: I den mindste Ejendomsgruppe (2—4 Tdr. Ld.) er det kun 5 pCt., i den største Ejendomsgruppe (8 Tdr. Ld. og derover) er det derimod 19 pCt., der have opgivet ikke at arbejde for andre.

Angaaende Besiddernes mere personlige Forhold bliver

Resultatet af det forløbne Femaars Erfaringer følgende: Det er den noget ældre, gifte Landarbejder, der fortrinsvis har søgt at erhverve Jord i Henhold til Loven af 24. Maj 1899. Og langt det overvejende Antal Besiddere have efter Erhvervelsen af deres Ejendomme væsentlig bevaret Karakteren af Landarbejdere, dog saaledes, at denne synes mindre fremtrædende for Besidderne af de større Lodder end for Besidderne af de mindre.

Af de 1859 Statshuse foreligger der Oplysninger for 1814's Vedkommende om Areal, Hartkorn, Værdi m. v. Disse 1814 Huse havde et samlet Jordtilliggende af 10,400 Tdr. Ld. med ca. 569 Tdr. Hartkorn. Tages der skøns-mæssigt Hensyn til de manglende 45 Huse, kommer man til et samlet Areal paa ca. 10,700 Tdr. Ld. — altsaa godt og vel en Kvadratmil — med ca. 580 Tdr. Hrtk. For hele Landet kommer der 5.73 Tdr. Ld. og 0.31 Tdr. Hrtk. pr. Brug; for Øerne ere Tallene 4.31 Tdr. Ld. og 0.39 Tdr. Hrtk., for Jylland 6.40 Tdr. Ld. og 0.28 Tdr. Hartkorn.

Den jordbesiddende Husmandsstands Udvikling har jo væsentligst fundet Sted i Løbet af det 19. Aarhundrede, og gennem denne Udvikling ere Landets relativt daarlige Jorder efterhaanden skilte fra Gaardene, der i det væsentlige have beholdt den nærmere ved Byerne liggende gamle Kulturjord tilbage. Ved Statshusenes Oprettelse har den samme Bevægelse fortsat sig, idet deres Jordlodder som Regel ere af noget ringere Beskaffenhed end Jorden til de Ejendomme, fra hvilke de ere udlagte. Dog maa Statshusenes Jord gennemgaaende antages at være bedre end de almindelige Huslodder af tilsvarende Størrelse, og man tør formentlig heri se et Udtryk for, at Statshusenes Oprettelse finder Sted under en vis i Henhold til Loven øvet Kontrol fra det offentlige Side.

Som bekendt bestemmer Loven af 1899, at Statshusenes Værdi med Bygninger, Besætning og Inventar kun undtagelsesvis maa overstige 4000 Kr. Den gennemsnitlige Vurdering ved Overtagelsen af Statslaanet viser

sig for Jylland at være lidt under og for Øerne lidt over 4000 Kr. I alt har Staten i de 5 Aar udlaant $6\frac{1}{2}$ Mill. Kr. (heraf $1\frac{1}{2}$ Mill. Kr. alene i Randers Amt).*) Grænsen for Statslaanets Størrelse er i Loven sat til 90 pCt. af Vurderingssummen, og da Statens Udlaan har udgjort godt 87 pCt. af Vurderingerne, kan det altsaa som Helhed siges, at saa vel Vurderingerne som Statens Udlaan ligge nær ved de i Loven foreskrevne Maksimumsgrænser. Statskassens Tab i de forløbne 5 Aar har været forsvindende, kun 4—5000 Kr., men Tiderne have jo ogsaa været opadgaaende.

Hvad Kreaturholdets Størrelse paa Statshusene angaar, var den gennemsnitlige Besætning pr. Brug for hele Landet under ét 0.4 Heste, 3 Stykker Hornkvæg, mellem 3 og 4 Svin, 0.5 Faar og 25 Høns. Er nu Antallet af Husdyr paa disse Smaabrug forholdsvis stort eller lille? Til Belysning heraf har Bureauet sammenstillet Kreaturholdet pr. 100 Tdr. Hartkorn paa Statshusene og for hele Landet som Gennemsnit, saaledes som Forholdet stillede sig ved Kreaturtællingen 1903:

Kreaturhold pr. 100 Tdr. Hartkorn.

	Statshuse 1905.	Gsntl. for hele Landet 1903.
Heste.....	134	127
Hornkvæg	986	481
Svin.....	1120	381
Faar	151	229
Høns.....	8020	3021

Statshusenes Hestehold afviger altsaa ikke meget fra det normale og deres Faarehold er mindre end normalt. Derimod have de et forholdsvis langt større Antal Hornkvæg, Svin og Høns end Landbruget i det hele taget. Det kan altsaa siges, at Statshusenes Besætninger ere be-

*) Som bekendt kunde Staten i alt udlaane 10 Mill. Kr. Loven er altsaa bleven forholdsvis lidt benyttet, mere dog i de sidste end i de første Aar.